

נפלאות הרמב"ם

גליון כ"ט
מ' בהעלותך
תשפ"א

יו"ל ע"י
מכון לימוד
הרמב"ם

בגליון:

חילוקי רבינו
בו יבוארו מקומות בו
רבינו מפרש דעתו הק'
דלא כשיטת רש"י

אוצרות רבינו
פנינים יקרים,
אוצרות מחודשים
מבארו של רבינו

מעשה חש"ב
עיונים וביאורים
במשנתו של רבינו

אוצרות רבינו

ויעש כן אהרן אל-מול פני הפנונה העלה נרתיקה
(א ח)

מדוע הקפיד אהרן להדליק המנורה במשכן?

א. 'וטעם ויעש כן אהרן' לומר שהוא היה המדליק אותן כל ימיו ואע"פ שהמזבח כשרה בבניו כמו שנאמר (שמות כו כא) 'יערוך אותו אהרן ובניו אבל היה הוא מזדרו במצוה הגדולה הזאת הרומז לדבר עליון וסוד נשגב.

ב. ואולי נרמז לו זה מפסוק (ויקרא כד ג) מחוץ לפרכת העדת יערוך אותו אהרן מערב עד בקר כי בו בחר השם בימיו ומפני זה אמר גם עתה 'דבר אל אהרן בהעלותך' ולא אמר 'דבר אל אהרן' ואל בניו בהעלותכם

וידבר ה' אל משה המדבר סיני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים בחדש הראשון לאמר (א ט)

מעלת מסורת הדורות מציאת מצרים שנצטוו לקרבן פסח במדבר

ויתכן שהוצרך למצוה זו בעבור שלא נצטוו מתחילה בעשיית פסח דורות אלא בארץ דכתיב (שמות יב כה) והיה כי תבאו אל הארץ אשר יתן ה' לכם כאשר דבר ושמרתם את העבודה הזאת ועוד נאמר שם (שם יג ה) והיה כי יביאך ה' אל ארץ הכנעני וגו' ועבדת את העבודה הזאת בחודש הזה ועכשיו רצה הקדוש ברוך הוא וצוה שיעשו אותו כדי שתהיה זכר גאולתם והנסים שנעשו להם ולאבותיהם נעתק להם מן האבות הרואים לבניהם ובניהם לבניהם ולדור אחרון והנה אמר תחילה 'והיה כי תבאו אל הארץ' לומר שאין מצוה זו נוהגת בחוצה לארץ לדורות ועכשיו צוה שיהגו בה במדבר.

וזאת למודעי כי העיקר להגות בתורת רבינו הקדוש בלשונו הטהור והזהב ובכל דברי תורותיו הקדושים, אך להקל על המתקורבים לקודש באנו להכניסם אל תחת כנפי השכינה ותרחתו של רבינו. והשתדלנו להיצמד ללשונו של רבינו הקדוש במקום שהוצרכנו לקצר או לבאר הוספנו או הורדנו כמה מילים להבנת הדבר לאנשים פשוטים כמונו עד שנוכח כולנו להגות בפנים בתורותיו הקדושים.

ואך למותר הוא לפרט שאם שנינו בהבנת דברי קדשו הטעות וחוסר ההבנה היא בנו. מתוך הקדמתו של רבינו לפי עה"ת: 'ועתה דע וראה מה אשיב שואלי דבר בכתבת פירוש התורה, אבל אתנהג כמנהג הראשונים, להניח דעת התלמידים יגיעי הגלות והצרות, הקוראים בסודים בשבתות ובמועדים, ולמשוך לבם בפשטים ובקצת דברים נעימים לשומעים וליודעים חן. ואל תנון יחוננו ויברכנו. ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם, עכ"ל."

לכל עיני המכון הערות הארות
ניתן לפנות למייל או לטל:
h0548402450@gmail.com
054-8402450
כל הזכויות שמורות ©

חילוקי רבינו

דבר אל-אהרן ואמר אליו בהעלותך את-הנרת אל-מול פני הפנונה
(א ח)

יארזו טקעת הנרות?

למה נסמכה פרשת מנורה לחנוכת הנשיאים?

רמ"ו [מדרך דרש]
אבל ענין ההגדה הזו, לדרוש רמז מן הפרשה על חנוכה של נרות שהיתה בבית שני על ידי אהרן ובניו, רצוני לומר חשמונאי חן גדול ובניו. רבינו מביא ראיות לשיטתו דקאי על נרות חנוכה: א. בלשון הזה מצאתיה במגלת סתרים לרבינו נסים, שהזכיר האגדה הזו ואמר: 'ראיתי במדרש, כיון שהקריבו שנים עשר שבטים ולא הקריב שבט לוי וכו', אמר לו הקב"ה למשה דבר אל אהרן ואמרת אליו, יש חנכה אחרת שיש בה הדלקת הנרות ואני עושה בה לישראל על ידי בניך נסים ותשועה וחנוכה שקרויה על שםם, והיא חנכת בני חשמונאי, ולפיכך הסמיך פרשה זו לפרשת חנכת המזבח, עד כאן לשונו.

ב. ראיתי עוד ב'ילמדנו' (תנחומא בהעלותך ה), וכן במדבר רבה טו ו: 'אמר לו הקב"ה למשה: לך אמור לאהרן אל תתירא, לגדולה מזאת אתה מוכן, הקרבנות כל זמן שביית המקדש קיים הן נוהגין, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו - וכל הברכות שנתתי לך לברך את בני אינן בטלין לעולם'. והנה, דבר ידוע שכשאין בית המקדש קיים אבל לא רמזו אלא לנרות חנכת חשמונאי, שהיא נוהגת אף לאחר החורבן בגלותנו. וכן ברכת כהנים הסמוכה לחנוכת הנשיאים מלאחריה בכבודו של אהרן שלא נמנה עמהם.

רמ"ו [דרך פטש]

אבל הסוד בפרשיות האלה הוא, כאשר פירשתי (בתחלת הספר), כי בא הכתוב בספר הזה להשלים תורת הקרבנות וכל המחוייב לעשות באהל מועד. והנה: אמר מתחלה (שמות כו ב): 'ואתה תצוה ויקחו אליך שמן זית זך להעלות נר תמיד, ולא הזכיר שם המנורה, והיה במשמע שידליקו במנורה בהימצאה כמו שאמר בעשייתה (שמות כה לו): 'והעלה את נורתיה והאיר על עבר פניה', אבל אם אולי תאבד או תישבר, ידליקו בלתי מנורה, ואין המנורה מעכב ההדלקה, כי המצוה להעלות נר תמיד לעולם [הציווי רק שצריכים להדליק לשעה ולא דוקא במנורה].

ואחר כן הוסיף וצוה מיד ולדורות (ויקרא כד ב): 'צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך, ואמר 'על המנורה הטהורה יערוך את הנרות', שלא יערוך אלא במנורה הטהורה [הציווי להדליק לדורות אך במנורה הציווי לשעה].

ובכאן, כאשר העלים להזכיר הקמת המשכן,

השלים עוד כל דיני הנרות, וצוה שיהיו שבעת הנרות כולן דולקות לדורות אל מול פני המנורה, כאשר הזכיר במעשה המנורה ויהעלה את נורתיה והאיר על עבר פניה, לא בלתי מנורה, ולא בלתי שיאירו כולם אל עבר פניה. ולא הזכיר בפרשה הזאת 'באהל מועד', ללמד שיהיה גם כן במקדש. אולי יחשב, כי בעבור שאין חלונות באהל מועד יצטרך לאורה הזאת, אבל במקדש, שיהיו שם (מלכים א ו ט): 'חלוני שקופים', לא יצטרך כן, לפיכך לא הזכיר בכאן 'באהל מועד'.

'וטעם וזה מעשה המנרה' לרמוז שצריך לדורות שתהיה מקשה כי הוא מעכב בה ולכן הזכיר תחילה בפירוש מעשה המקשה ולא הזכיר במעשה שלה שהיו בה קנים וכפתורים וגביעים משוקדים והזכיר 'ויהי' כי כן יהיה מצוה לדורות לעשותה ממנו לרומם את בית אלהינו והחזיר 'מקשה היא' לומר שאין מעכב בה אלא מקשה לא הוזהב וכל שכן שאר יפויים שבה וכך אמרו רבותינו בספרי (בהעלותך טא) ובמסכת מנחות (כה) [נאמרה הפרשה להוסיף ו' דברים לדורות, א. לוי נרות, ב. כולם יאירו אל עבר פניה, ג. וידליקו דוקא במנורה, ד. שגם במקדש שיש חלונות ידליקו הנרות, ה. מקשה מעכב לדורות, ו. זהב ושאר יפויים מצוה לדורות אך אינו מעכב].

רמ"ו
למה נסמכה פרשת מנורה לחנוכת הנשיאים?
לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים, חלשה דעתו שלא היה עמהם בחנוכה, לא הוא ולא שבטו אמר לו הקב"ה חייך, שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות בקר וערב, לשון רש"י ממדרש אגדה.

רבינו מקשה על רש"י
א. ולא נתברר לי, למה ניחמו בהדלקת הנרות, ולא ניחמו בקטורת בקר וערב, ששיבחו בו הכתוב (דברים לג ז): 'ישמו קטורה באפך', ובכל הקרבנות, ובמנחת חביתין, ובעבודת יום הכפורים שאינה כשרה אלא בו, ונכנס לפני ולפנים, ושהוא קדוש ה' עומד בהיכלו לשרתו ולברך בשמו, ושבטו כלו משרתי אלהינו?
ב. ועוד: מה טעם לחלישות הדעת הזו? והלא קרבנו גדול משל נשיאים, שהקריב בימים ההם קרבנות הרבה כל ימי המלוכה?
ואם תאמר שהיו חובה ונצטוה בהם, וחלשה דעתו על שלא הקריב נדבה כמוהם לחנוכת המזבח - גם הדלקת הנרות שנחמו בה חובה ונצטוה עליה!

אמע"ז

רבי אברהם אמר, כי 'נסמכה זאת הפרשה, להודיע כי הדבור יהיה גם בלילה, כי שם יהיה הנר דלוק ולא יכבה' [לפי רש"י ורבינו בדרך דרש נסמכה לקרבנות הנשיאים שבפרשת נשא ולדעת האבע"ז נסמכה לפסוק אחרון שבפרשת נשא (ו פט) 'ובבוא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת אשר על ארץ העדת מבין שני הכרבים וידבר אליו' וסמך לכאן שגם בלילה בהעלותך את הנרות דבר ה' אל משה].

רבינו מקשה על אמע"ז

וזה איננו ככה על דעת רבותינו, שאמרו (מכילתא בא א) 'והלא לא נדבר עמו אלא ביום'. ואלו ידע ר' אברהם מה בין נבואת משה לנבואת שאר הנביאים, לא חשב כן. והוא מה שאמר הכתוב (במדבר יב ו): 'במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו לא כן עבדי משה', שאין נבואתו בחלום, כי החלום בלילה ממש.

**זֶה מַעֲשֵׂה הַמִּנְחָה מִקִּטְוֵה עֵד-יִרְכָּה עַד-פְּרֻחֶיהָ מִקִּטְוֵה הָאֵל
כַּמְרָאָה אֲשֶׁר הָרָאָה ה' אֶת מִנְחָה בֵּן עֲשָׂה אֶת הַמִּנְחָה (ח ד)**

על מי קאי 'כן עשה את המנורה?

האם חג הפסח והשבתת המזון נהג במדבר אע"פ שלא הקריבו קרבן פסח

אבל חג המצות שבעה והשבתת חמץ לא הוצרך לומר שנהגו בו שהן חובת הגוף הנהוגת בכל מקום וכבר נאמר בהם (שמות יב יז) לדורותיכם חוקת עולם [צ"ב מנין היה להם חמץ במדבר להשבתת שאור שהרי ישראל מאוכלי המזון ומנין להם חמץ ומצה ועיי' בדברי רבינו בדברים (כט ה) להם לא אכלתם ויין ושכר לא שתיתם הטעם לא אכלתם ממנו שתוכלו לחיות בו כי עיקר מחיתכם במזון היתה למען תדעו כי אני ה' אלהיכם המחיה אתכם במעשה נס ואין טעמו שלא אכלו לחם כלל כמו ילחם לא אכלתי ומים לא שתיתי כי בקצת העתים היה לישראל במדבר לחם ורבותינו הזכירו (יומא עה:): דברים שתגרי אומות העולם מביאין להם במדבר.

וישע דגל מחנה בני יהודה קראטנה לצבאותם ועל צבאו נחטון קן עמינדב (י ד)

האם יכולים הנשיאים למנות תהיהם מי שילך בראש המהנה?

לא ידעתי למה יזכיר בכאן שם נשיאי הדגלים שכבר הזכיר זה אולי בא הכתוב לומר שגם בלכתם בדרך ילך הנשיא בראש צבאו וישעשו מצותו וישכחו כמלך בגדוד ולא ילכו כצאן אשר אין להם רועה ולא שימנו להם אחר לזה כאשר יעשו משוח מלחמה.

ויאמר משה לחקה קן רעואל הפוזיני חתן מנשה וכו' (י טו)

מנעו שנותנים למתגייר שם חדש

כבר פירשתי (שמות יב ט) כי חובב שם חדש שקראו ליתרו כאשר שב לתורת ישראל כי זה דרך כל המתגייר כי לעבדיו יקרא שם אחר.

ויהי העם קמתאניס רע פאזני ה' וכו' (יא א)

מהו החטא ופ' המתאוננים?

כמתאוננים אין מתאוננים אלא לשון עלילה מבקשים עלילה האריך לפרוש מאחרי המקום וכן הוא אומר בשמשון (שופטים יד ד) 'כי תאנה הוא מבקש'.

אמר רבי אברהם מגזרת און וכן מחשבות אונן (ירמיהו ד יד) שדברו דברי און [מלשון חטא].

רבינו מקשה על אב"ע ואיננו נכון כי למה יכסה הכתוב על חטאם ולא יגידנו כאשר עשה בכל המקומות.

והנכון בעיני כי כאשר נתרחקו מהר סיני שהיה קרוב לישוב ובאו בתוך המדבר הגדול והנורא במסע הראשון היו מצטערים בעצמם לאמר מה נעשה ואיך נזחיה במדבר הזה ומה נאכל ומה נשתה ואיך נסבול העמל והענוי ומתי נצא ממנו מלשון מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו (איכה ג ט) שהוא לשון כואב ומצטער על עצמו וכן בן אונן (בראשית לה יח) בן צערי ואנו הדייגים ואבלו (ישעיהו ח ט) וכאשר אמר הכתוב כי היו כואבים ומצטערים כבר הזכיר וספר החטא ואמר 'כמתאוננים' כי היו מדברים במר נפשם כאשר

רבינו ר"ע
א. כן עשה את המנורה מי שעשאה [בצלאל ככתוב בשמות לו יז] שהוא עשה את הכלים אך אין מוזכר כאן [בכתוב].
ב. מדרש אגדה (תנחומא א) ע"י הקב"ה נעשית מאליה [ופי' כן עשה קאי על ה' המוזכר כאן בכתוב].

זאת אשר ללוים מקן חמט ועטרים טנה ומעלה יהוא לצבא צבא פעעדת אהל מועד (ח כד)

מה עשו הלוים מבין עשרים וחמש שנים?

רבינו ר"ע
זאת אשר ללוים שנים פוסלין בהם ואין המומין פוסלין בהם
מבין חמש ועשרים ובמקום אחר אומר (לעיל ד ג) 'מבין שלשים שנה', הא כיצד מבין עשרים וחמש בא ללמוד הלכות עבודה ולומד חמש שנים ובן שלשים עובד מכאן לתלמיד שלא ראה סימן יפה במשנתו בחמש שנים ששוב אינו רואה.
רבינו מקשה לר"ע
אבל לא ידעתי אם זה דברי הכל לרבותינו כי בלשון יחיד אני שונה אותה בספרי (בהעלתך טו) ר' נתן אומר כתוב אחד אומר מבין חמש ועשרים וכו' וגם נראה שהם דברי אסמכתא שנהגו התלמידים ללמוד בהלכות עבודה חמש שנים.

אב"ע ר"ע
רבי אברהם אמר בדרך הפשט כי מבין שלשים הוא לעבודת משא ומבין כ"ה לעבודת האוהל.
רבינו מקשה על אב"ע
א. איננו נכון כי שם נאמר גם כן (לעיל ד כג) כל הבא לצבוא צבא לעבוד עבודה באהל מועד ונאמר (שם פסוק כד) לעבוד ולמשא [בן כ"ה שנים]

ב. ועוד כי כתיב במקדש (ד"י א כג כד כח) אלה בני לוי לבית אבותיהם ראשי האבות לפקודיהם במספר שמות לגלגלותם עושה המלאכה לעבודת בית ה' מבין עשרים שנה ומעלה כי אמר דוד הניח ה' אלהי ישראל לעמו וישכון בירושלם עד לעולם וגם ללוים אין לשאת את המשכן ואת כל כליו לעבודתו כי בדברי דוד האחרונים המה מספר בני לוי מבין עשרים שנה ומעלה כי מעמדם ליד בני אהרן לעבודת בית ה' על החצרות ועל הלשכות יאמר כי בדברי דוד האחרונים משיבנה הבית ואין להם משא בכסף ואין עבודתם רק על החצרות ועל הלשכות מנה אותם מבין עשרים שנה ומעלה ומתחילה מבני שלשים [מעט שנבנה ביהמ"ק אמר דוד שימנו בני לוי מבין עשרים שנה היות והעבודה קלה יותר] ואם כדברי ר"א היה חייבי שימנה אותם מבין חמש ועשרים [לפי דברי האב"ע] העבודות הקלות הם מבין כ"ה שנים משא"כ לפי רבינו יכול לעשות העבודות הקלות מעט שמרגיש שהוא ראוי והוא בן עשרים שנה].

ביאור 'בא לצבא צבא בעבדת אהל מועד'

רבינו מאמר לר"ע
וא"כ יהיה פירוש 'בא לצבוא צבא' שיבא להקהל בנקהלים בעבודת אהל מועד שיעמוד עמהם ויראה תמיד עבודתם ביום ובלילה כדי שילמוד הלכות עבודה בתלמוד ובמעשה ולכן לא אמר כאן 'לעבוד עבודה' כמו שנאמר למעלה אלא אמר 'לצבא צבא בעבודת אהל מועד' שיהיה בא עם הצובאים בעבודה ['יבוא לצבא צבא' שהוא נקהל לראות וללמוד עבודת אהל מועד אך לא יעבוד כלל].

ומקן חמטים טנה יטוה מצבא העבדה ולא יעבד עוד וישרת את-אחיו פאהל מועד לשומר מןמרת וכו' (ח כה טז)

עד איזה גיל מותר לזוים לשיר?

רבינו ר"ע
בספרי (בהעלתך טו) לא אמרו אלא מגיד שחזור לנעילת שערים ולעבודת בני גרשון [ואינו יכול לשיר מבין חמישים שנה].
רבינו מביאר מדוע נפסלו מלשיר מבין חמישים שנה
בני קהת - כיון שהיו פקודתם במשא הארון מבין שלשים ועד בן חמישים לא היו ממנין אותם לשיר שהוא עיקר עבודה של לויים אלא בראויים למשא שכל הממונים לשיר ראויים בעבודת כולם.
בני גרשון ומררי - מתוך שנמנו בני קהת מבין שלשים ועד חמישים אפילו לשיר נמנו כולם כן שלא יהיו בני גרשון ובני מררי בשנים אלו כשרים לשיר ובני קהת פסולים בו.

וַיִּדְבֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הַמְדַבֵּר סִינֵי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה לְצֵאתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לְאֶמֶר (א ט)

מדוע הקדים את המאוחר?

רע"י	רבינו
בחדש הראשון פרשה שבראש הספר [פ' במדבר] לא נאמרה עד אייר למדת שאין סדר מוקדם ומאוחר בתורה ולמה לא פתח בזה? מפני שהוא גנותן של ישראל שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא הקריבו אלא פסח זה בלבד.	[רבינו לשיטתו (פ' אחרי ופ' קרח) שהתורה נכתבה כסדרה ולכן מבאר שכאן מקומו לפי סדר התורה אף שאינו מקומו לפי סדר הזמנים]. טעם האיחור הזה היה כי כאשר בא הספר הזה הרביעי להזכיר המצות שנצטוו ישראל במדבר סיני לשעתם רצה להשלים ענין אהל מועד ותקונו כל והזכיר קרבנות הנשיאים שהביאו העגלות אשר ישאו אותן בהן כל עת היותם במדבר והשלים קרבנותם בחנכת המזבח ואחר כך שב להזכיר אזהרה שהזהיר אותם: א. שלא ישכחו מצות הפסח.
א. שלא ישכחו מצות הפסח.	ב. יתכן שהוצרך למצוה זו דאמר תחילה 'ויהיה כי תבאו אל הארץ' לומר שאין מצוה זו נוהגת בחוצה לארץ לדורות ועכשיו צוה שינהגו בה במדבר

האם ואיזה גנות היה שלא הקריבו פסח במדבר?

רע"י	רבינו
האם מה שלא הקריבו מ' שנה במדבר קרבן פסח הוא מטעם גנותם או לא	לא עשו אותה אלא בשנה זו בלבד שלא היו יכולין לעשותה לפי שגודלו להם בנים ועבדים ולא יכלו לימול אותם מן הטעם שהזכירו [לפי"ז אין גנות ומדינא לא הקריבו]
מה היה הגנות?	רבינו מיישב את רבותינו והספרי א. ויתכן שהגנות הזו הוא קלקלתם בענין המרגלים שממנה נתנדו ולא נשבה להם הרוח הצפונית ולא מלו ולפיכך נאסרו בכל הקדשים [הגנות היה החטא שממנו נבע הא דלא היה רוח צפונית]. ב. שתהיה הברייתא [הספרי] הוזהר האומר (מכילתא בא טו) אין מילת זכריו ועבדיו מעכבת בו והיו רשאים לעשותו ונתעצלו ולא עשו אותו והוא גנות גדול [לפי רבותינו אינו גנות שלא יכלו למול ובמילא אסור לעשות הפסח אך לספרי אין המילה מעכבת לעשות הפסח]. רבינו מסיק שתי הראשון עיקר הראשון הוא יותר נכון בעיני כי היה משה מכריחם לעשותו ולא היה מניחם בחיוב כרת.

וַתִּבְעַר-בָּם אֵשׁ ה' וַיֹּאכַל בְּקִצְהָ הַמַּחֲנֶה (א א)

פ"י בקצה המחנה

רע"י	רבינו
א. במוקצין שבהם לשפלות אלו ערב רב ב. רבי שמעון בן מנסיא אומר בקצינים שבהם ובגדולים.	למקום אשר ירדה בו האש בקצה המחנה קראו כן.

זָכַרְנוּ אֶת הַדָּגָה אֲשֶׁר נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חֲנֹם אֶת הַקִּטְשִׁים וְאֶת הָאֶפְסָתִים וְאֶת הַחֲצִיר וְאֶת הַבְּצָלִים וְאֶת הַשּׁוּמִים (א ה)

האם המצריים נתנו דגים וירקות לישראל במצרים?

רע"י	רבינו
אשר נאכל במצרים חנם אם תאמר שמצריים נותנים להם דגים חנם והלא כבר נאמר (שמות ה יח) 'ותבן לא ינתן לכם' אם תבן לא היו נותנין להם חנם דגים היו נותנים להם חנם ומהו אומר חנם, חנם מן המצוות.	א. כי היו הדייגים המצריים מעבידין אותן למשוך הדגים שבאחזים במצודה ובמכמורות והיו נותנין להם מן הדגים כמנהג כל פורשי מכמורת והקשואים והאבטיחים והחציר והבצלים והשומים במצרים הרבה מאד כי היא כגן הירק וכאשר היו חופרין להן בגנות ובכל עבודה בשדה היו אוכלין מן הירקות.
ב. או שהיו שם ישראל עבדי המלך עושים מלאכתו והיה מפרנס אותם בלחם צר ובמים לחץ והיו נפוצים בעיר ונכנסין בגנות ובשדות והיו אוכלין מן הירקות ואין מכלים דבר כמנהג עבדי המלך ונותנים להם על שפת היאור ממנת המלך דגים קטנים אשר אין להם דמים במצרים.	

מי אמר התלזזנו זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים וכו'?

רע"י	רבינו
[לשיטתו לעיל שפי' חנם מן המצוות י"ל שקאי על האספסוף דהיינו ערב רב שנאספו עליהם בצאתם במצרים].	[לשיטתו שפי' שאכלו חנם מחמת עבודתם ועבדי המלך קאי על בני ישראל] וזאת תלונת בני ישראל לא תלונת האספסוף.

יעשו הכואבים והיה רע בעיני ה' שהיה להם ללכת אחריי בשמחה ובטוב לבב מרוב כל טובה אשר נתן להם והם היו כאנוסים ומוכרחין מתאוננים ומתרעמים על עינים.

וַיִּקְרָא שֵׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא תַּבְעֵרָה כִּי-תִבְעַרְהָ בַמַּסְעוֹת? (א א)

מדוע לא מוזכר מקום תבערה במסעות?

שרק למקום אשר ירדה בו האש בקצה המחנה קראו כן ולא נסעו מן המקום ההוא רק בחנייה ההיא התאוו תאוה וקראו שם העיר או המקום קברות התאוה [לא היה מקום מסויים שקראום תבערה אלא חלק מקברות התאוה קראום תבערה].

וְהָאֶסְפָּסוּף אֲשֶׁר קָרְבוּ הַתְּאֻוֹת הַתְּאֻוֹת וַיִּשְׂאוּ וַיִּבְנוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יֹאכְלֵנוּ בְּמִצְרָיִם (א ד)

מהו העון הגדול של מתאווים תאוה?

שלא היה להם חסרון במדבר כי היה להם המן לשובע והיו עושים בו מטעמים שונים בטעם חשוב מאד כאשר יספר אבל המשילו בנפשותם תאוה רבה כמתאווים לאכול הפחמים והעפר והמאכלים הנבאשים.

האם אכלו בשר ודגים במדבר?

כי לא היה לכל העם בשר לאכול בכל יום אע"פ שאכלו ממנו פעמים רבות והיה למקצתם מקנה ואכלו ממנו הגדולים כמנהג המחנות ומקומות היוקר אבל בדגים אמרו (פסוק ה) זכרנו את הדגה כזוכר הנשכחות כי לא אכלו דגים מיום צאתם ממצרים ועד הנה.

הָאֲנָכִי הֲרִיתִי אֶת-כָּל-הָעָם הַזֶּה אִם-אֲנָכִי וַיִּלְדְּתִיהוּ וְכו' (א ט)

על מי מכוונה הלשון 'הריתי' ועל מי מכוונה הלשון 'ילדתיהו'?

אונקלוס

כמו על ברכות הורי (בראשית מט כו) כי האב יקרא הורה מפני שנותן ומזמין ההריון יאמר אם אני אביהם או אמם שילדתי אותם [הריתי קאי על האב שמזמין ההריון וילדתיהו קאי על האם שמולידה].

העלי הפטט

אמרו בהפך האנכי אמם שהייתי הרה בהם וילדת וכן ותהר את מרים ואת שמי (דברי הימים א ד יז) שהרתה וילדה אותם או אנכי אביהם שילדתיהו כמו וילד נח (בראשית 1 י) לאביך זה ילדך (משלי כגכ) [הריתי קאי על האם שהיא הרה וילדתיהו קאי על האב שנקרא בתורה המוליד].

רבינו

הכל מליצה באם וטעמו כמו האנכי הריתי את כל העם הזה ואנכי ילדתיהו [בין הריתי ובין ילדתיהו קאי על האם]

מדוע האשה יכולה יותר לסבול את גידול הילדים?

והזכיר כן כי האשה תסבול צער גדול הבנים בזכרה מה שסבלה בהם מלידה ומבטן ומהריון [הסבל שסבלה בלידה ובהריון נותנת את הכח לסבול צער גידול בנים].

דָּבַר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי-יְהִי-טָמֵא | לְנֶפֶשׁ אוֹ בְּדַרְךְ רוּחוֹהָ לָכֶם אוֹ לְדַרְתֵּיכֶם וְעִשְׂתֶּם פְּסוּזוֹ לָהּ: (טו)

רמב"ן | **מעשה חטה**
 1 הנה נחלקו בגמרא פסחים (שם) בביאור דרך רחוקה, רבי עקיבא סובר הכוונה על דרך רחוקה ממש, דהיינו מן המודיעים ולחוץ, ודעת רבי אליעזר שאין הכוונה רחוקה ממש, רק חוץ לאסקופת העזרה. וכתב רבינו וכן דעת 'האמוראים' כשיטת רבי עקיבא, והביא שיטת עולא שהוא נמי סובר כרבי עקיבא ש'דרך רחוקה' הכוונה רחוקה ממש. והנה לכאורה עולא הוא רק אמורא אחד, ולמה נקט 'אמוראים' לשון רבים.
 ואפ"ל דבגמרא שם נחלקו עולא ורבי יהודה בכוונת דרך רחוקה, עולא סובר כל שאין יכול ליכנס בשעת 'שחיטה', ורב יהודה אמר כל שאין יכול לכנס בשעת 'אכילה', והנה בין עולא ובין רב יהודה סוברים שדרך רחוקה הכוונה על דרך רחוקה ממש, א"כ אפשר לומר שזו כוונת רבינו באמרו וכן דעת 'האמוראים', היינו שבין עולא ובין רב יהודה סוברים כרבי עקיבא שדרך רחוקה הכוונה, רחוקה ממש, והטעם שהביא רק דעת עולא, מכיון שלהלכה נקטינן כעולא, שאזלינן בתר שעת שחיטה. 2 יתכן לבאר כוונת רבינו, מכיון שהדין הוא שהמזיד יכול לעשות פסח שני, למה לא הוזכר דבר זה להדיא בקרא, דאף הנמנע להקריב בראשון במזיד יכול לעשות פסח שני. יש לפרש בכוונת רבינו שמיישבו שפיר, שאין כוונת התורה להשמיענו מי 'שיכול' להקריב פסח שני, רק מי 'אינו צריך', או 'אסור' להקריב פסח ראשון. והיינו דווקא מי שהיה בדרך רחוקה, שיכול להקריב פסח ראשון ע"י שליח, רק 'אינו מחוייב', ויכול לעשות פסח שני. וכן מי שהיה טמא 'שאסור' לו להקריב פסח ראשון. ובזה א"ש למה לא מנה גם מזיד, מפני שהוא מחוייב לעשות פסח ראשון.

וְכִרְנוּ אֶת-הַדָּגָה אֲשֶׁר-נֹאכַל בְּמִצְרַיִם וְזָגָם אֶת הַקְּשֵׁאִים וְאֶת הָאֲבִטוֹזִים וְאֶת-הַזְּוִצִיר וְאֶת-הַבְּצֻלִים וְאֶת-הַשּׁוּמִיּוֹם: (יא ה).

רמב"ן | **רע"ז**
 וטעם אשר נאכל במצרים חנם. כפי פשוטו, כי היו הדגים המצריים מעבדים אותם ותבן לא יתנו לכם (שמות ה, יח), אם תבן לא היו נותנים להם חנם, דגים היו נותנים להם חנם, ומרו אומר חנם, חנם מן המלכות (ספרי פז): את הקשואים. אמר רבי שמעון, מפני מה המן משתנה לכל דבר חוץ מאלו, מפני שהן קשים למניקות, אומרים לאשה אל תאכלי שום וכלל מפני התינוק, משל למלך כו' כדאיתא בספרי (שם):

מעשה חטה
 3 הנה לכאורה נראה דיש ב' חילוקים בין פ"י רש"י לפ"י הרמב"ן.
 א. לפי רש"י 'חנם' הכוונה חנם מן 'המצוות', אבל לא היה מקבלים דברים אלו חנם אין כסף. ולפי הרמב"ן היה מקבלים כל אלו הדברים חנם אין כסף.
 ב. לפי רש"י לכאורה 'חנם' קאי רק על הדגים, ושאר הדברים היו טענתם שלא הרגישו במן כלל טעמם כדאיתא ברש"י, משא"כ להרמב"ן 'חנם' קאי על כל הפסוק שטענתם היו שאכלו כל הדברים חנם אין כסף.

וַיֵּרָד ה' | בְּעֵנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמֶר מִן-הָרִוּוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתֵּן עַל-שִׁבְעִים אִישׁ הַקְּנִיּוֹת וַיְהִי כְּנֹזֶז עֲלֵיהֶם הָרוּחוֹ וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסְפוּ: (יא כה)

רמב"ן | **רע"ז**
 (שם יז) ... "וכן אמר במעשה (פסוק כה) 'וירד ה' בענן וילדב אליו', ולא פרש הכתוב הדבור הזה מה היה, כאשר הוא בכל התורה שיבאר אחר כך מה אמר ה' ומה דבר. כי הענין ככאן לומר, שהקניינים אשר אמר בהם שהתנבאו לא שמעו דבור מפי השם ולא נראה להם במראה או בחלוס, אבל השם מודב עם משה ומאלימות רוח משה הם יודעים הנבואה ההיא, וזה טעם ויתנבאו ולא יספו, שלא יספו להתנבאות מעצמם 4 וכו'."

מעשה חטה
 4 הרי לנו מחלוקת בין רש"י להרמב"ן בפירוש 'ולא יספו' דלפי רש"י הכוונה שרק באותו יום היו נביאים ולא הוסיפו להיות נביאים, ולפי הרמב"ן הכוונה שלא הוסיפו לעלות למדריגה יותר גדולה להיות נביאים ממש.
 הנה להרמב"ן הלשון 'ולא יספו', הכוונה 'שלא הוסיפו', אמנם התרגום מפרש 'ולא פסקין', היינו שלא פסקה נבואה מהם. והנה ידוע שהתרגום אינו מפרש תמיד 'המילה', אלא הענין, א"כ אפ"ל שהרמב"ן א"ש עם התרגום, בביאור הענין 'ולא יספו', שלא פסקה נבואתן מהם. אמנם בביאור המילה מפרש מלשון הוספה.

קול רינה וישועה באהלי צדיקים

מעמקא דליבא שלוחות בזה ברכות לרוב קדם מע"כ נודע בשערים תהילה חוב"ט צנמ"ט ה"ה הגאון
 רבי **יעקב שאול לייזער** שליט"א
 דומ"ץ ק"ק צאנז אלעד ורב שכונת תפארת שלמה
לרגל שמחת נישואי בנו
 מוריננו **יוסף שמואל דוד** שליט"א
 עב"ג בת הגה"צ הגריש"ב הלבירשטאם שליט"א
 הרב הצעיר דק"ק צאנז בן כ"ק מרן אדמו"ר עט"ר שליט"א